

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ

На правах рукопису

МАКРІДІНА Людмила Олексіївна

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УЧИЛИЩ
ТВОРЧОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ІЗ.00.01 – теорія і історія педагогіки

ІЗ.00.04 – професійна педагогіка

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Київ-1996

ДВ.35.877

Дисертація є рукописом.

Робота виконана в Інституті педагогіки АПН України.

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
СТАДОВА Валентина Василівна

Офіційні опоненти - дійсний член АПН України,
доктор педагогічних наук, професор
САВЧЕНКО Олександра Яківна
- кандидат педагогічних наук, доцент
СИСОЄВА Світлана Олександрівна

Провідна установа - Запорізький державний університет

Захист відбудеться "22" листопада 1996 р. о 14.00 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.32.02 в Інституті
педагогіки АПН України за адресою: 252001, Київ-1, вул.Трьохсвя-
тительська,8.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій частині інсти-
туту.

Автореферат розіслано "22" листопада 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
професор

М.П. ЛЕГКИЙ
М.П. ЛЕГКИЙ

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00751560 (0)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність дослідження. Підготовка фахівців у вищій школі є багатоаспектною проблемою, яка хвилює вчених різних галузей знань. У період реформування системи освіти в Україні, посилення уваги суспільства до однієї із важливих її ланок – дошкільного виховання особливо актуальною є проблема підготовки педагогічних кадрів для дитячих дошкільних закладів.

Педагогічні училища, які нині мають статус вищих навчальних закладів I рівня акредитації, покликані забезпечити не тільки високий рівень професійних знань і вмінь у студентів, оволодіння ними активними методами педагогічного впливу, а й формувати творчу особистість спеціаліста, здатного до самовдосконалення, а також виявлення і реалізації творчих можливостей своїх вихованців.

Творчість вихователя дошкільного закладу ми розглядаємо як суттєву і необхідну характеристику його педагогічної праці. Становлення особистості майбутнього фахівця починається з формування у нього творчого ставлення до своєї професії. Саме тому вирішення цієї проблеми для педагогічного училища має принципово важливе значення.

Ролі педагога у вихованні дітей і особливо творчій спрямованості його діяльності надавалась значна увага в наукових доробках К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського. Фундаментальні положення, сформульовані в їхніх працях, є теоретичною основою виховання у студентів педучилищ творчого ставлення до своєї майбутньої професії.

Предметом багаточисленних психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблемі вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, є питання аналізу структури і мотивації педагогічної діяльності, обґрунтування ефективних форм профорієнтації молоді на педагогічну професію, вдосконалення підготовки спеціаліс-

Бібліотека підготовки спеціаліс-

АН України

та на різних етапах його професійного становлення у вузі та розробка основ педагогічної майстерності. Цікаві ідеї з цих проблем сформульовано в працях відомих учених, організаторів і практиків вищої педагогічної освіти: А.М.Алексєєва, О.А.Абдулліної, В.П.Білозерцева, В.П.Зінченка, І.А.Зязьна, О.Г.Мороза, Д.Ф.Ніколенка, О.Я.Савченко, С.О.Сисєєвої, М.Д.Ярмаченка та інших.

Аналіз психологічного аспекту досліджуваної проблеми свідчить про увагу вчених до психологічних основ активної підготовки майбутнього педагога до спілкування з учнями /Т.С.Яценко/; психологічного аналізу емоційного компонента педагогічної діяльності /Н.Ф.Каськова/; психологічних умов формування у майбутніх учителів стратегій розв'язання педагогічних задач /С.І.Ніколаєнко/.

Певний інтерес мають дослідження зарубіжних учених, які вивчають коло професійних знань, умінь і навичок, необхідних майбутньому вчителю, та методи їх формування у процесі навчання у вузі /О.Березовскі, Б.Бромберек, Ю.Козловська, Т.Маліновскі - Польща; Г.А.Атанасов, П.Драганов, С.Жєкова - Болгарія; Є.Сєчі, І.Фалуш - Угорщина; В.Кірш, А.Хумел, У.Шварцер - Німеччина, а також проблеми творчого мислення і творчої діяльності /В.Калвейт, Х.Клейн, Г.Нойнер - Німеччина/.

Опрацювання психолого-педагогічних джерел дає підстави стверджувати, що вітчизняною та зарубіжною наукою накопичено певний позитивний досвід у розробці основних теоретичних передумов проблеми професійної підготовки у інститутах і університетах майбутнього педагога як творчого спеціаліста.

Разом з тим проблема підготовки кадрів учителів і вихователів дошкільних закладів у педагогічному училищі досліджується значно менше. Формування у студентів педучилищ професійної спря-

мованості, інтересу до професії вчителя, психології діяльності вихователя дошкільного закладу, оволодіння ним елементами дослідницької культури відображені в працях І.М.Журавленко, М.І.Іскакової, В.О.Іонесяна, О.В.Кашина, Є.В.Панько, М.М.Першакової. Дослідження цих учених розкривають лише деякі шляхи вдосконалення підготовки студентів педагогічних училищ, однак бракує наукових праць з проблеми професійної підготовки вихователя дошкільного закладу як творчого спеціаліста.

Аналіз практики, двадцятирічний досвід роботи автора викладачем у педагогічному училищі та результати експерименту свідчать про те, що більшість студентів не усвідомлює значущості теоретичних знань і практичних умінь, які одержують у педучилищі, для майбутньої професії. Вони зорієнтовані переважно на виконання функцій педагога, який використовує у своїй діяльності готові програми і методики навчання без урахування індивідуальних особливостей та інтересів дітей. Це пояснюється значною мірою тим, що студенти не бачать внутрішніх взаємозв'язків між теоретичним курсом і педагогічною практикою в педучилищі, не вміють творчо застосовувати одержані знання в процесі розв'язання професійних завдань і, що саме головне, у них майже відсутня установка на педагогічну творчість.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність спеціальних досліджень, присвячених проблемі формування у студентів дошкільних відділень педучилищ творчого ставлення до професійної діяльності, а практика підтверджує негативний вплив цього факту на процес професійного становлення спеціаліста. У цьому зв'язку означена проблема є надзвичайно актуальною, пов'язаною з сучасним соціальним запитом на творчу особистість педагога, здатного до професійного самовдосконалення.

Враховуючи актуальність, недостатню розробленість і практич-

не значення цієї проблеми, ми обрали тему дослідження: "Формування у студентів педагогічних училищ творчого ставлення до професійної діяльності".

Об'єкт дослідження - процес підготовки студентів педагогічних училищ до майбутньої професійної діяльності.

Предмет дослідження - змістово-технологічний аспект формування у студентів педагогічних училищ творчого ставлення до професійної діяльності.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні системи роботи педагогічного колективу педучилища з формування у студентів творчого ставлення до професійної діяльності і експериментальній перевірці умов успішного здійснення цього процесу.

Гіпотеза дослідження. Ми виходили з припущення, що ефективність підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу як творчого спеціаліста значною мірою залежить від цілеспрямованої роботи колективу педучилища щодо створення організаційно-педагогічних умов формування у студентів творчого ставлення до професійної діяльності. Ці умови передбачають: виявлення рівнів сформованості у студентів творчого ставлення до своєї професії; організацію на творчій основі їхньої теоретичної та практичної діяльності з урахуванням цих рівнів; індивідуалізацію дослідницької роботи студентів з вивчення проблем дошкільного дитинства і пошуку шляхів їх розв'язання.

Мета і гіпотеза вимагали розв'язання таких **завдань**:

1. З'ясувати суть та структуру творчого ставлення у студентів педагогічних училищ до майбутньої професійної діяльності.

Виявити рівні сформованості такого ставлення до обраної професії.

2. Визначити організаційно-педагогічні умови, що забезпечують творчу спрямованість професійної підготовки студентів.

3. Обґрунтувати та експериментально перевірити модель форму-

вання у студентів педучилищ творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності.

4. Розробити методичні рекомендації щодо обґрунтування змісту загальнопедагогічної підготовки, форм і методів навчальної та позанавчальної творчої діяльності студентів.

Методологічною основою дослідження стали основні положення теорії пізнання про активність суб'єкта, згідно з якою індивідуальні пізнавальні й творчі здібності особистості формуються в діяльності, а також загальної теорії систем і системного підходу до управління навчально-виховною роботою у вищій школі. Сама організація теоретичного і практичного навчання в педучилищі стає умовою формування у студентів творчого ставлення до обраної професії, якщо вона орієнтована на підготовку творчого спеціаліста.

Теоретичною основою дослідження стали ідеї сучасних концепцій розвитку особистості /Б.Г.Ананьєв, О.Г.Ковальов, О.Ф.Лазурський, О.М.Леонтьєв, В.М.Мясищев/, творчої обдарованості /В.О.Моляко, В.Ф.Паламарчук/, педагогічної творчості /Ю.К.Бабанський, В.І.Загвязинський, В.О.Кан-Калик, Н.В.Кічук, З.С.Левчук, М.Д.Нікандров, М.М.Поташнік/; дошкільного виховання /Л.В.Артемова, А.М.Богущ/; висновки вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів, філософів і соціологів щодо всебічного і гармонійного розвитку особистості, організації навчально-виховного процесу у вищій школі, законодавчі акти і нормативні документи стосовно підготовки висококваліфікованих спеціалістів з вищою освітою.

Залежно від специфіки поставлених завдань ми використовували такі методи: теоретичний аналіз психолого-педагогічної, філософської і соціологічної вітчизняної та зарубіжної літератури; вивчення та аналіз документації педагогічних училищ; бесіди

з викладачами і керівниками цих закладів; узагальнення досвіду вищих навчальних закладів із проблеми підготовки педагогічних кадрів, а також багаторічного власного педагогічного досвіду; анкетування, тестування, моделювання; дослідно-експериментальна робота; якісне та кількісне опрацювання результатів дослідження.

Дослідження здійснювалося в т р и е т а п и .

На першому етапі /1992-1994 рр./ вивчено теоретичні джерела з проблеми дослідження, а також рівень підготовленості майбутніх вихователів дошкільних закладів до творчої професійної діяльності, визначено методiku діагностування рівня сформованості творчого ставлення до професії у студентів педучилищ. Це дало змогу визначити вихідні теоретичні позиції і розробити програму дослідно-експериментальної роботи.

На другому етапі /1994-1995 рр./ здійснено пошуково-дослідницьку роботу щодо визначення педагогічних умов формування творчого ставлення до професійної діяльності у студентів педучилищ. Проведено діагностичні "зрізи" рівня сформованості у майбутніх вихователів творчого ставлення до професії.

Третій етап /1995-1996 рр./ - узагальнення і оцінювання результатів, одержаних у процесі експериментальної роботи. Проведено підсумкові "зрізи" з метою виявлення рівнів сформованості в студентів творчого ставлення до професійної діяльності, розроблено методичні рекомендації для викладачів педучилищ та педінститутів з педагогічного керівництва процесом формування у майбутніх спеціалістів творчого ставлення до професійної діяльності, а також розроблено програму і методичні рекомендації з спецкурсу "Творчість у моїй професії" для студентів педагогічних училищ.

А п р о б а ц і я р о б о т и . Результати дослідження апробовано на Всесоюзній конференції "Соціально-педагогічні проб-

леми виховання дітей і учнівської молоді" /Запоріжжя, 1991/; міжнародних науково-практичних конференціях "Гуманізація виховання і навчання в дошкільних закладах" /Рівне, 1992/ і "Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського і розвиток національної освіти" /Кіровоград, 1993/; міжрегіональній науково-практичній конференції "Психологічна наука і сучасні заклади освіти" /Запоріжжя, 1994/, Міжнародному конгресі "Соціальні аспекти психічного здоров'я дітей і підлітків" /Одеса, 1994/; міській науково-практичній конференції "Сучасні підходи до виховання особистості" /Запоріжжя, 1994/, Всеукраїнській науково-практичній конференції "Актуальні проблеми управління сучасною школою" /Київ, 1994/, міжрегіональних науково-практичних конференціях "Початкова освіта: шляхи розвитку" /Запоріжжя, 1995/ та "Управління сучасними навчально-виховними закладами різного типу" /Запоріжжя, 1996/.

Наукова новизна дисертаційної праці полягає в: доведенні того, що формування творчого ставлення до професійної діяльності у студентів вищих навчальних закладів і рівня акредитації є спеціально організований психолого-педагогічний процес, який враховує особливості конкретного фаху; обґрунтуванні змісту теоретичної і практичної підготовки студентів педучилищ до творчої професійної діяльності, що включає необхідний комплекс спеціальних знань про суть педагогічної творчості і механізм цього процесу, структуру творчої особистості, особливості дитячої творчості та шляхи її розвитку, методи науково-педагогічних досліджень.

Теоретична значущість дослідження полягає в: розробці професіограми вихователя дошкільного закладу як творчого спеціаліста; обґрунтуванні структурно-функціональної моделі формування у студентів педучилищ творчого ставлення до майбутньої професії та умов її запровадження у навчальних закладах

такого типу; визначенні структури і рівнів сформованості у студентів цієї якості.

Практична значущість дослідження полягає в розробці методичних рекомендацій щодо системи формування у студентів педучилищ творчого ставлення до професійної діяльності, які містять обґрунтування оптимального змісту їхньої загальнопедагогічної підготовки, ефективних форм і методів навчальної та позанавчальної виховної роботи. Ці рекомендації можуть бути використані керівниками і викладачами педагогічних училищ, методистами інститутів удосконалення вчителів, викладачами педагогічних факультетів інститутів і університетів для спеціальності "Педагогіка і психологія дошкільного виховання".

Апробація та впровадження результатів дослідження в практику. Зазначені рекомендації використовуються в роботі Запорізького міського педучилища № 2, Белгород-Дністровського педучилища. Програма і методичні рекомендації спецкурсу "Творчість у моїй професії" впроваджуються в навчально-виховному процесі педагогічних училищ Південного регіону. Розроблені програма і методичні рекомендації спецкурсу "Розвиток творчої уяви на основі ТРВЗ /теорія розв'язання винахідницьких задач/" для початкових класів закладів освіти знайшли застосування в гімназіях № 6, № 8, № 93, СШ № 38, у школі-комплексі № 7 м.Запоріжжя, а також у гімназіях № 59, № 48 м.Києва. Адаптований варіант цих матеріалів використовується в роботі з дітьми підготовчої групи в дошкільних закладах № 188, № 24 м.Запоріжжя.

Вірогідність наукових результатів дослідження забезпечується методологічним обґрунтуванням вихідних позицій дослідження, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, що відповідають предмету, меті і завданням дослідження, системним аналізом теоретичного й емпіричного матеріалів, всебічним якісним і

кількісним аналізом результатів експериментальної роботи.

Н а з а х и с т в и н о с я т ь с я :

1. Положення про те, що цілеспрямоване формування у студентів педагогічних училищ творчого ставлення до професійної діяльності передбачає діагностику рівнів сформованості у них цієї якості, оновлення змісту загальнопедагогічної підготовки студентів, його взаємозв'язку з організаційними формами і методами навчальної і позанавчальної виховної роботи, стимулювання інтересу до педагогічної творчості, потреби в самовдосконаленні й схильності до дослідницької діяльності та сприяє якісній підготовці випускників до майбутньої професії.

2. Структурно-функціональна модель формування у студентів педагогічних училищ творчого ставлення до професійної діяльності.

3. Технологія організації у педагогічному училищі навчальної і позанавчальної виховної роботи студентів.

С т р у к т у р а дисертації. Дисертація складається із вступу, двох розділів, списку використаної літератури та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У в с т у п і обгрунтовано вибір проблеми та її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження; сформульовано його гіпотезу та методи; розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість; сформульовано положення, що виносяться на захист, обгрунтовано вірогідність результатів та висновків проведеного дослідження.

У п е р ш о м у р о з д і л і "Проблема формування у студентів педагогічних училищ творчого ставлення до професійної діяльності у теорії і практиці" проаналізовано сучасний стан проблеми підготовки випускників вищої школи до професійної діяльності в психолого-педагогічній літературі та практиці роботи педагогічних училищ України, розкрито суть творчого ставлення студентів до майбут-

ньої професії вихователя дошкільних закладів.

Проблема формування у майбутніх педагогів і вихователів творчого ставлення до своєї професійної діяльності характеризується неоднозначністю та багатоаспектністю підходів. Вперше концепцію ставлень особистості запропонував Л.Ф.Лазурський. У його дослідженнях "ставлення" розглядається як один із механізмів поведінки людини, її діяльності. Пізніше теорію ставлень ґрунтовно розробив В.М.Мясищев. Поняття "ставлення" він трактує як цілісну систему індивідуальних, свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності. Завдяки працям Л.Ф.Лазурського та В.М.Мясищева було створено науково-теоретичні передумови для подальшого дослідження цієї проблеми.

Питання ставлення студентів до навчальної діяльності у вузі, до майбутньої професії відображено у низці дисертаційних робіт: позитивне /Л.Н.Садикова/, відповідальне /Л.Ф.Пашко, О.М.Коваленко/, емоційно-оціночне /Р.А.Єгорова/, творче /М.Ф.Ломонова, В.В.Колотілов, Т.Н.Неустоев, Р.А.Мойснуну та ін./.

Для нашого дослідження важливими є праці, у яких учені розкривають суть творчого ставлення до діяльності. Більшість із них це поняття розглядають як особливу особистісну якість або комплекс психологічних властивостей особистості, як синтез здібностей до творчої діяльності та потреби в ній /В.В.Колотілов, Т.Н.Неустоев, Р.А.Мойснуну/.

Творче ставлення студентів педагогічних училищ до професійної діяльності ми визначаємо як позицію особистості, сформовану на рівні соціальної установки, яка характеризується її готовністю застосовувати свої професійні знання, уміння і творчі можливості для вдосконалення змісту та засобів праці вихователя дошкільного закладу з метою самореалізації та розвитку індивідуальності дитини. При цьому творче ставлення ми розглядаємо як єдність чотирьох основних

компонентів: мотиваційного /переконаність у правильності вибору професії, інтерес до педагогічної творчості, потреба у самореалізації, самовдосконаленні/; емоційного /задоволеність вибором професії, любов до дітей та емпатичне ставлення до них, позитивний емоційний настрій у процесі професійної підготовки/, змістового /знання специфіки педагогічної праці вихователя дошкільного закладу, теорії та історії педагогіки, вікових та індивідуальних особливостей дошкільників, часткових методик, суті педагогічної та особливостей дитячої творчості і шляхів її формування, методів науково-педагогічних досліджень/, конструкторивного /психолого-педагогічні уміння: гностичні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські, аналітичні, діагностичні, творчі педагогічні й дослідницькі, вміння самоосвітньої діяльності, частково-методичні, спеціальні/.

У другому розділі "Педагогічні умови формування у майбутніх вихователів дошкільних закладів творчого ставлення до професійної діяльності" обгрунтовано систему формування у студентів педучилищ творчого ставлення до професійної діяльності, розкрито зміст їхньої загальнопедагогічної підготовки, його взаємозв'язок з організаційними формами і методами навчання і позанавчальної діяльності, викладено методику та результати експериментальної роботи.

Суть експериментальної роботи полягала у формуванні мотиваційного, емоційного, змістового і конструктивного компонентів творчого ставлення до своєї професії. Проведення цієї роботи передбачало:

- розробку професіограми вихователя дошкільного закладу - творчого спеціаліста;
- визначення організаційно-педагогічних умов формування творчого ставлення майбутніх вихователів дошкільного закладу до професійної діяльності;

- внесення коректив у навчально-виховний процес педагогічного училища;

- апробацію моделі формування у студентів педучилищ творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності й оцінювання її ефективності.

Констатуючий експеримент, мета якого полягала в аналізі навчально-виховного процесу на дошкільному відділенні в педучилищі, а також навчально-нормативної документації, що регламентує загальнопедагогічну підготовку майбутніх вихователів дошкільних закладів, виявлення можливостей педагогічних дисциплін, педпрактики і позанавчальної роботи з підготовки творчого спеціаліста, здійснювався у Запорізькому міському педучилищі № 2, Нікопольському, Белгород-Дністровському, Новобузькому, Александрійському і Жовтководському педучилищах.

Запорізьке міське педучилище № 2 стало базовим для проведення експериментальної роботи, яка передбачала три етапи:

I етап - обґрунтування професіограми вихователя дошкільного закладу як творчого спеціаліста, визначення вихідних даних про рівні сформованості студентів творчого ставлення до професійної діяльності і причин такого стану.

II етап - організація педагогічного впливу, спрямованого на вдосконалення мотиваційного, емоційного, змістового і конструктивного компонентів творчого ставлення майбутніх вихователів до професійної діяльності.

III етап - оцінювання ефективності розробленої моделі формування у студентів педучилищ творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Виходячи з того, що метою професійної підготовки у педагогічному училищі повинно стати виховання саме творчого педагога, на

І етапі експериментальної роботи ми розробили професіограму вихователя дошкільного закладу як творчого спеціаліста. Вона складається з чотирьох блоків: професійні функції; професійно-особистісні якості; теоретичні знання; професійні вміння та навички. Новим у цій професіограмі порівняно з існуючими, розробленими викладачами - практиками деяких педучилищ, є те, що в неї введено першим блоком професійні /трудові/ функції вихователя дошкільного закладу: розвивальна, дослідницька, конструктивно-організаторська, материнська, діагностична та функція самоосвіти.

До блоку професійно-особистісних якостей вихователя дошкільного закладу ми вводимо додатково такі якості, що характеризують педагога як творчу особистість, а саме:

- творча спрямованість: інтерес до педагогічної творчості, потяг до творчих досягнень, самоосвіти, самовиховання творчих здібностей;

- творчі здібності: здібність мислити оригінально, нешаблонно, критично; ініціативність; здібність до творчої уяви, фантазії, здібність винаходити щось нове, потяг до самореалізації.

До блоку теоретичних знань ми включаємо знання про механізм творчого процесу, структуру творчої особистості, сутність педагогічної творчості, а також знання про особливості дитячої творчості та шляхи її розвитку. Суттєвим також є введення знань про методи науково-педагогічних досліджень, методи обробки зібраної інформації, способи оформлення результатів проведених досліджень. Блок традиційних психолого-педагогічних умінь було доповнено введенням творчих педагогічних умінь /уміння генерувати нестандартні ідеї, використовувати асоціації, аналогії, комбінування, методи активізації творчості, алгоритми та спеціальні прийоми технології творчості ТРВЗ у процесі розв'язання професійних задач; уміння застосовувати у своїй роботі досвід творчої діяльності інших, органі-

зовувати творчу діяльність інших, здійснювати самоаналіз, самооцінку творчих здібностей та досягнень тощо/. Крім того, в професіограмі даємо перелік частковометодичних та спеціальних /прикладних/ умінь і навичок.

Вважаємо, що дана професіограма, моделюючи результат, який повинен бути досягнений у навчально-виховному процесі педучилища та самостійній педагогічній діяльності, матиме суттєве значення для вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів. Керуючись нею, викладачі педучилищ зможуть більш цілеспрямовано формувати професійно-особистісні якості студентів та їх психолого-педагогічні вміння, спрямовуючи майбутніх вихователів на розвиток творчих можливостей дитини - дошкільника. Для студентів професіограма може служити орієнтиром при постановці завдань самовиховання та самоосвіти. Для нас дана професіограма дала змогу побачити перспективу вдосконалення професійної підготовки майбутніх спеціалістів та створити організаційно-педагогічні умови, що сприяють формуванню творчого ставлення до професійної діяльності у студентів на основі особистісно-орієнтованого та системного підходів.

Метою I етапу було також визначення на основі розробленої нами методики рівнів сформованості творчого ставлення студентів до професійної діяльності. В основі цієї методики використано підхід В.О.Сластьоніна і Г.О.Томілової, які пов'язували ставлення студентів до професії з їхньою професійно-педагогічною спрямованістю. Внаслідок дослідження виявилось можливим студентів експериментальних груп II курсу дошкільного відділення Запорізького міського педучилища № 2 /90 чол./ поділити за характером професійно-педагогічної спрямованості на 4 групи, які відповідали 4-м рівням сформованості творчого ставлення студентів до професії: високий, вище се-

реднього, середній і низький.

В и с о к и й рівень. Активно-позитивне ставлення до педагогічної діяльності. Стійкий и активний інтерес до педагогічної творчості. Переважання мотивів самовдосконалення, які пов'язані з внутрішньою потребою в творчій педагогічній діяльності. Позитивні емоції особистісного ставлення до процесу і результатів навчання. Характерна орієнтація на творчість як суттєву характеристику навчання і педагогічної діяльності. Глибокі знання з проблеми педагогічної творчості і відповідні творчі педагогічні вміння. Добре розвинуті творчі здібності, сформовані дослідницькі вміння.

В и щ е с е р е д н ь о г о рівень. Пасивно-позитивне ставлення до педагогічної діяльності. Мотиви творчого пошуку виникають під дією конкретних обставин. Інтерес до педагогічної творчості викликаний, як правило, зовнішніми стимулами. Позитивні емоції від творчої діяльності. Достатні знання і вміння з проблеми педагогічної творчості. В основному розвинуті творчі здібності й сформовані дослідницькі вміння.

С е р е д н і й рівень. Часткова професійно-педагогічна спрямованість, яка характеризує нейтральне ставлення до професії. Переважання пізнавальних мотивів як інтерес до результату навчання. Наявні негативні емоції. Інтерес до педагогічної творчості має вибірковий характер. Знання і вміння з проблеми педагогічної творчості недостатні. Сформовані окремі творчі здібності й відповідні творчі педагогічні вміння. Часткове володіння уміннями проведення дослідницької роботи.

Н и з ь к и й рівень. Негативне ставлення до обраної професії, випадковість її вибору і відсутність інтересу до неї. Характерні мотиви уникнення нового, внаслідок чого інтерес до педагогічної творчості нестійкий, ситуативний, інколи з'являється як наслідок постійного стимулювання з боку викладачів. Навчальна ді-

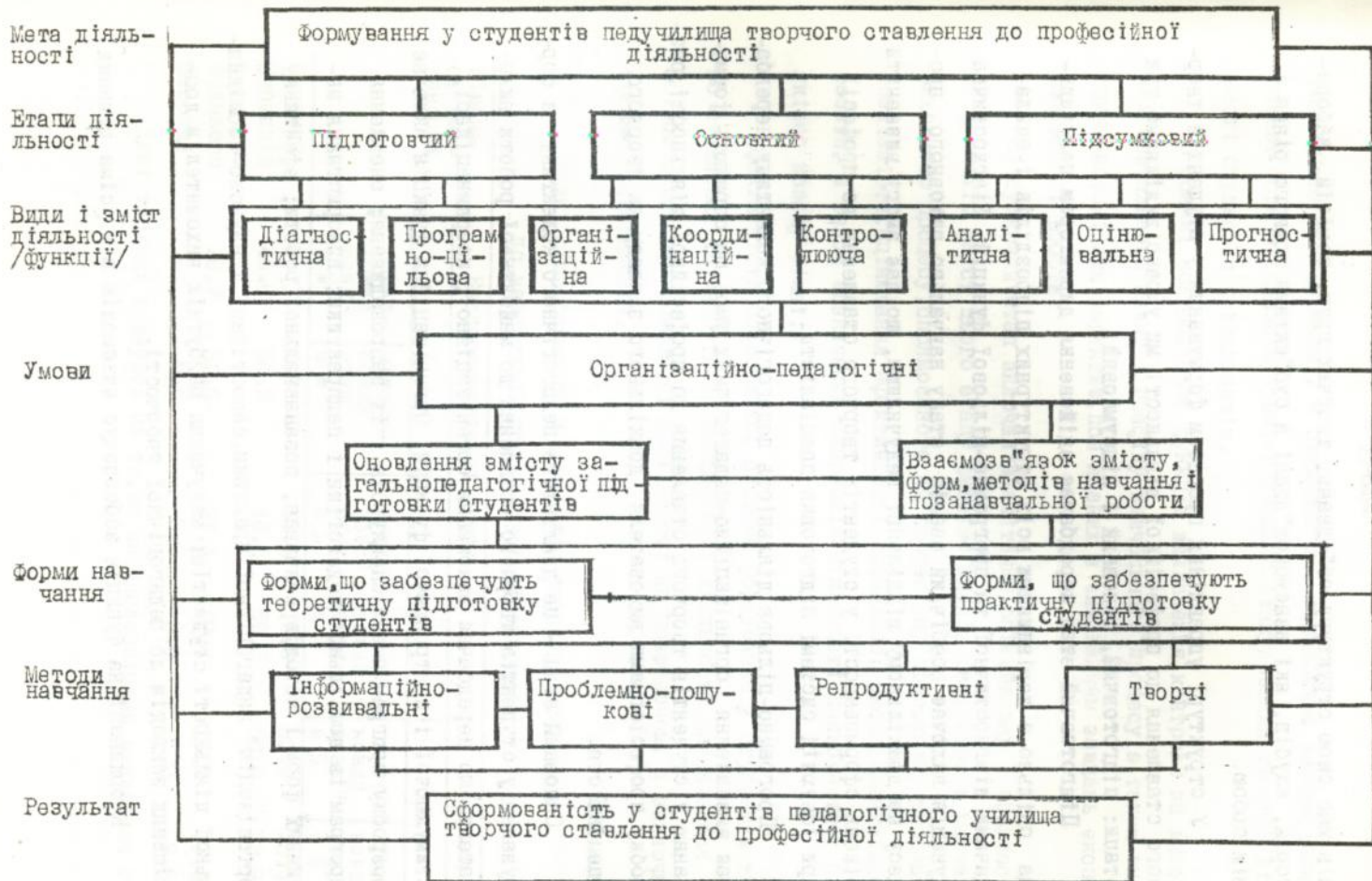
яльність має репродуктивний характер. Властиві негативні емоції образи, незадоволеності собою. Слабо розвинуті творчі здібності, майже не сформовані педагогічні творчі вміння. Відсутні дослідницькі вміння.

У своєму дослідженні ми виходили з того, що ефективність професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу значною мірою залежить від створення організаційно-педагогічних умов, що забезпечують формування у студентів творчого ставлення до професійної діяльності. Саме це завдання розв'язувалося на II етапі експериментальної роботи. З цієї метою було розроблено структурно-функціональну модель формування у студентів педагогічних училищ творчого ставлення до професійної діяльності.

Під цією системою розуміємо взаємодію і взаємозумовленість змісту, форм і методів у їх сукупності, спрямованих на оволодіння майбутніми педагогами професійно значущими спеціальними знаннями й уміннями, формування у них творчих здібностей, прагнення до самовдосконалення і розвитку творчих можливостей дитини. Вона включає такі структурні частини: мета, етапи, функції діяльності, умови, організаційні форми і методи навчання, результати /мал. I/. Крім того, нами розроблено модель управління процесом формування у студентів творчого ставлення до професійної діяльності.

Отже, організація роботи щодо підготовки в педучилищі творчого спеціаліста має діяльнісний /мета-зміст-форми-методи-результат/ і управлінський /прогнозування, планування, організація, контроль, аналіз і корекція/ аспекти, які ми розглядаємо у взаємозв'язку і взаємозумовленості.

В організаційній структурі управління нами виділено 4 рівні: I - рівень директора педучилища; II - рівень заступників директора і завідувачів відділень; III - рівень керівників кафедр і циклових комісій; IV - рівень студентського активу. Кожний з цих рів-

Мал.І. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УЧИЛИЩА ТВОРЧОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

нів має свою структуру об'єднань, творчих груп, комісій, лабораторій, клубів, які взаємопов'язані з суб'єктами кожного рівня і між собою.

У структурі управління процесом формування у студентів творчого ставлення до професійної діяльності ми умовно виділяємо три етапи: підготовчий, основний і підсумковий.

Підготовчий етап передбачає здійснення директором педучилища спільно з керівниками всіх структурних підрозділів і викладачами діагностичної та програмно-цільової функцій. Діагностична функція включає всебічний аналіз стану навчально-виховного процесу на дошкільному відділенні педучилища, що дає змогу визначити рівень сформованості у студентів творчого ставлення до професії при існуючій системі підготовки спеціаліста.

Програмно-цільова діяльність педагогічного колективу передбачає визначення організаційно-педагогічних умов, що сприяють формуванню у студентів творчого ставлення до професійної діяльності, розробку професіограми вихователя дошкільного закладу як творчого спеціаліста.

Основний етап - це діяльність педагогічного колективу з формування у студентів творчого ставлення до майбутньої роботи вихователя, що передбачає виконання організаційної, координаційної, стимулюючої і контролюючої функцій. Організаційна функція включає розробку програм нових спецкурсів і їх запровадження; оновлення програм із дошкільної педагогіки і педпрактики; використання активних форм і методів навчання, позанавчальної роботи; ефективну організацію педагогічної практики, самостійної і науково-дослідницької діяльності студентів; залучення майбутніх вихователів дошкільних закладів до педагогічної творчості.

Координаційна функція забезпечує взаємодію між усіма рівнями

управління в педучилищі, а стимулююча - передбачає використання різних форм морального і матеріального стимулювання творчої діяльності студентів і викладачів.

В основі контролюючої функції здійснення контролю за виконанням навчального плану і графіку навчального процесу, а також внесення необхідних коректив, пов'язаних з виконанням завдань експериментальної роботи.

Підсумковий етап включає аналітичну, оцінювальну і прогностичну функції. Зміст цього етапу складає аналіз результатів навчально-виховного процесу, спрямованого на професійну підготовку творчого спеціаліста, оцінювання ефективності проведеної експериментальної роботи, а також визначення напрямків діяльності педколективу на якісно новому рівні.

Ефективність розробленої системи формування у студентів творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності визначалася за зміною рівня сформованості цієї якості на початковому і заключному етапах експеримента.

Таблиця I

Рівні сформованості у студентів творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності

Рівень сформованості	Експериментальні групи				Контрольна	
	I		2		К	
	початковий етап в %	підсумковий етап в %	початковий етап в %	підсумковий етап в %	початковий етап в %	підсумковий етап в %
Низький	25.7	6.6	32.2	18.0	30.0	23.4
Середній	46.6	54.2	42.8	59.3	50.0	53.9
Вище середнього	26.7	32.6	21.4	29.1	16.7	19.4
Високий	-	6.6	3.6	3.6	3.3	3.3

Дані таблиці вказують на те, що найчисленнішими виявилися гру-

пи з низьким і середнім рівнями сформованості творчого ставлення до професійної діяльності. На підсумковому етапі експерименту у всіх групах значно зменшилася / в середньому на 20% в експериментальних і на 7% в контрольній групі/ кількість студентів з низьким рівнем сформованості досліджуваної якості. Отже, в процесі експериментальної роботи виявлено тенденцію послідовного переходу студентів із групи з нижчим в групи з більш високим рівнем сформованості у них творчого ставлення до професійної діяльності.

Результати дослідження свідчать про те, що у випускників в основному сформовано педагогічні уміння використовувати методи колективного творчого пошуку /"мозкового штурму"/, морфологічного аналізу, фокальних об'єктів і ін./, а також алгоритми і спеціальні прийоми технології ТРВЗ. Із блоку дослідницьких умінь у переважній більшості студентів /87%/ сформовано уміння здійснювати різні способи спостереження за дітьми /суцільне, вибіркове, відкрите, закрите/, застосовувати різні види опитування, бесіди, інтерв'ювання дітей і їхніх батьків, аналізувати дитячі роботи. Проте методами проведення експерименту і опрацювання результатів дослідження оволоділо лише 55% студентів, що свідчить про необхідність додаткової індивідуальної роботи з ними.

Для характеристики стану сформованості творчого ставлення студентів до професійної діяльності нами використано не тільки якісні, а й кількісні показники, оперуючи якими ми змогли встановити позитивну зміну компонентів досліджуваної якості в експериментальних і контрольній групах. До них ми відносимо: абсолютну успішність студентів груп, коефіцієнт задоволеності студентів педагогічною професією в групі, коефіцієнт рівня знань студентів з психолого-педагогічних дисциплін, комплексну оцінку за педагогічну практику. Ці показники виражені математичними формулами, максимальне значення їх

величин може порівнювати одиниці.

Таблиця 2

Результати підсумкового етапу
педагогічного експерименту

№ п/п	Показники	Експериментальні групи		Контрольна група
		I	II	
1.	Абсолютна успішність	0,95	0,91	0,92
2.	Коефіцієнт задоволеності педагогічною професією	0,63	0,65	0,48
3.	Коефіцієнт рівня знань з педагогічних дисциплін	0,92	0,88	0,76
4.	Комплексна оцінка за педпрактику	4,8	4,9	4,2

Результати проведеного дослідження дають підставу сформулювати висновки:

1. Забезпечення якісної підготовки студентів педагогічних училищ є актуальним завданням, що потребує наукового і практичного розв'язання, одним із основних засобів якого є формування у майбутніх вихователів дошкільних закладів творчого ставлення до професійної діяльності.
2. Практика роботи педагогічних училищ орієнтована переважно на підготовку педагога-виконавця і не забезпечує повною мірою необхідний рівень знань, умінь і навичок студентів, їхню спрямованість на творчу професійну діяльність, про що свідчать результати констатуючого експерименту. Основною причиною цього є відсутність цілеспрямованої роботи колективу викладачів педучилища щодо формування у студентів творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності.
3. Творче ставлення студентів до професійної діяльності обумовлено

характером педагогічного процесу в педучилищі, його організацією і умовами, в яких він здійснюється. Нові підходи до організації навчально-виховного процесу з виділенням пріоритетної ролі викладачів щодо розвитку у студентів інтересу до педагогічної творчості і створення у них первинного досвіду творчої діяльності уже в стінах навчального закладу мають вирішальну роль у формуванні творчого ставлення майбутніх вихователів як до професійної підготовки, так і до обраної професії.

4. Особистісно-орієнтований зміст курсу дошкільної педагогіки, який є важливим напрямком гуманізації педагогічної освіти, сприяє формуванню у студентів професійних установок на самореалізацію творчих здібностей і розвиток творчих можливостей своїх вихованців - дітей дошкільного віку. Педагогічний експеримент підтвердив важливість взаємозв'язку змісту навчального матеріалу і організаційних форм, методів навчання, що стимулюють прагнення майбутніх вихователів дошкільних закладів до активної самоосвіти і творчої діяльності на аудиторних заняттях в педучилищі, під час педпрактики і в самостійній позааудиторній роботі.
5. Початковий етап формування творчого ставлення студентів передбачає передусім формування позитивного ставлення до навчання і майбутньої професії через розвиток мотивів, емоційної сфери, потреби в педагогічних знаннях і вміннях. Знання випускниками механізму творчого процесу, розуміння ними суті і практичних виявлень творчого ставлення до професії, оволодіння методами науково-дослідницької роботи дають змогу змінити позицію студента з пасивно-сприймаючого навчальну інформацію на активного учасника педагогічного процесу.

Проведене дослідження, підтвердивши гіпотезу, не вичерпало всіх аспектів проблеми формування у студентів педучилищ творчого ставлен-

ня до майбутньої професійної діяльності. Перспективи ми вбачаємо в подальшому теоретичному і практичному вивченні таких питань, як організація методичної роботи в педучилищі з метою оволодіння технологією творчої діяльності, розробка дидактичного і методичного апарату управління процесом формування у студентів творчого ставлення до майбутньої професії.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Формування у студентів педагогічних училищ творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності /Методичні рекомендації для керівників і викладачів педучилищ/. - К., 1996. - 34 с.

2. Педагогічні умови формування у студентів педучилищ творчого ставлення до професійної діяльності /Управління сучасними навчально-виховними закладами в системі освіти: Матеріали конференції.- Запоріжжя, 1996. - С.153-158.

3. Виховання духовних цінностей дитини та її розвиток // Дитина в дошкільні роки: Керівництво для вихователів дитячих садків, частина II. - Запоріжжя, 1991. - С.3-19.

4. Програми педагогічних училищ. Дошкільна педагогіка. Для спеціальності 0308. "Дошкільне виховання" /у співавторстві/. - К., 1992. - 20с.

5. Використання сучасних технологій у педагогічній діяльності// Початкова школа. - 1995. - № 7. - С.26-30.

6. Використання педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського у викладанні курсу дошкільної педагогіки в педучилищі /Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського і розбудова національної освіти: Тези міжнародної науково-практичної конференції, ч.3 - Кіровоград, 1993.- С.22-23.

7. Вплив сучасних технологій творчості на формування особис-

тості учнів // Сучасні підходи до виховання особистості: Матеріали міської науково-практичної конференції. - Запоріжжя, 1994.- С.49-52.

3. Формирование у учащихся педагогических училищ творческого отношения к профессии как условие подготовки воспитателя дошкольного учреждения // Начальное образование - пути развития: Материалы межрегиональной научно-практической конференции. - Запорожье, 1995.- С.49-54.

Макридина Л.А. Формирование у студентов педагогических училищ творческого отношения к профессиональной деятельности.

Диссертация в виде рукописи на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальностям 13.00.01 - теория и история педагогики и 13.00.04 - профессиональная педагогика. Институт педагогики АПН Украины. К., 1996.

В ходе исследования установлено, что процесс целенаправленного формирования творческого отношения к профессиональной деятельности у студентов педагогических училищ предполагает диагностику уровня сформированности у них этого качества, обновления содержания общепедагогической подготовки, его взаимосвязь с организационными формами и методами, стимулирующими стремление будущих воспитателей дошкольных учреждений к активной самообразовательной и творческой деятельности на аудиторных занятиях, внеаудиторной работе, в ходе педагогической практике, и способствует качественной подготовке выпускников к будущей профессии.

Разработана профессиограмма воспитателя дошкольного учреждения, обоснована система формирования творческого отношения к профессиональной деятельности у студентов педагогических училищ, определены уровни сформированности у них этого качества.

Makridina L.O. Forming of creative attitude to professional activity for the students of pedagogical schools.

The thesis for a scientific degree of a Candidate of Pedagogical Sciences, specialities: 13.00.01 - theory and history of pedagogics, 13.00.04 - professional pedagogics. Institute of Pedagogics of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 1996.

The author determined that the process of purposeful forming of creative attitude to professional activity for the students of pedagogical schools includes diagnostics of forming level of this quality for them; renovation of general pedagogical training contents, its intercommunication with organizational forms and methods which stimulate the desire of the future pre-school institutions educators to the active self-educational and creative activities at the lessons, during out-of-school work, in the process of pedagogical practice. This process also favours the qualitative training of final-year students to future occupation.

Qualified characteristics of pre-school institutions educators were worked out; a system of creative attitude forming to professional activities for students of pedagogical schools was substantiated; levels of this quality forming for them were determined.

Ключові слова: творче ставлення, система формування творчого ставлення, рівні сформованості творчого ставлення, професіограма вихователя дошкільного закладу.

Mbs.

AB 35.877

AB 35.877